

Inleiding

Nog niet zo heel lang geleden wisten we het tamelijk zeker: met China komt het wel goed. We waren niet blij met het gebrek aan democratie, de schending van mensenrechten, de rigoureuze eenkindpolitiek, de onderdrukking van de Tibetanen en nog zo een aantal Chinese wantoestanden, maar we gingen ervan uit dat die geleidelijk aan hun scherpe kantjes zouden verliezen. We waren ervan overtuigd dat de onnatuurlijke spagaat tussen dynamische economische hervormingen en politieke stagnatie niet lang meer volgehouden kon worden. Het was duidelijk dat China's weergaloze economische groei niet zonder ingrijpende sociale en politieke gevolgen zou kunnen blijven. En natuurlijk zou de omhelzing van de vrije markt vanzelf ook andere vrijheden met zich meebrengen. Kapitalisme en democratie zijn toch voor elkaar gemaakt? Economische vrijheid is toch zeker ondenkbaar zonder politieke vrijheid? Na de val van het communisme in de Sovjet-Unie zou onvermijdelijk ook de communistische partij in China aan de beurt komen, en dan zou deze politiestaat veranderen in een democratie. Het Rijk van het Midden liep gewoon een paar decennia op ons achter en zou bij het inlopen van zijn achterstand automatisch moderniseren. En moderniseren, dat betekent voor ons niets anders dan verwestersen. De Amerikaanse socioloog, politicoloog en filosoof Francis Fukuyama had het in *Het einde van de geschiedenis en de laatste mens* zelf gezegd: na de val van de Muur zou overal in de wereld de westerse, liberale democratie zegevieren, en daarmee zou een eind komen aan de geschiedenis. Ja, met China zou het wel goed komen.

De geschiedenis is niet geëindigd, en met China is het niet goed gekomen. Althans niet als we onder 'goed' waarden als democratie, vrijheid, tolerantie, pluriformiteit en een rechtsstaat verstaan. Op die terreinen is er in westerse ogen geen wezenlijke vooruitgang geboekt. De laatste jaren worden lastige mensen sneller opgepakt, wordt er strenger gestraft en wordt de internationale roep om clementie en grootmoedigheid niet meer beantwoord. Hoe hebben we de plank zo kunnen misslaan? Dat komt door een combinatie van misverstanden.

We gingen er voetstoots van uit dat de westerse sociale, politieke en economische modellen automatisch van toepassing zijn op de rest van de wereld, dus ook op China. We hielden er geen rekening mee dat begrippen als vrijheid en democratie en zelfs links en rechts in China heel anders worden uitgelegd dan in het Westen. We hebben te weinig beseft dat het verleden in China springlevend is. En dat het huidige Chinese communisme in wezen geen breuk is met het verleden, maar een aangepaste voortzetting daarvan onder nieuwe omstandigheden. Zonder het ons te realiseren hebben we China, net als de hele niet-westerse wereld, altijd met westerse ogen bekeken. Door het Rijk van het Midden met westerse maten te meten, zijn we eraan voorbijgegaan dat China in historisch, cultureel, staatkundig, sociaal en zoveel andere opzichten totaal verschilt van Europa en de Verenigde Staten. Aan onze waarden en wetten hebben we een universele betekenis toegekend. Daarom zagen we verworvenheden als respect voor de mensenrechten, de rechtsstaat, de democratie, het economisch liberalisme en degelijke sociale voorzieningen als het eindresultaat van een ontwikkeling die vroeg of laat ook andere landen zouden doormaken. De succesverhalen van voormalige rechtse dictaturen als Zuid-Korea, Taiwan, Indonesië, Chili en Brazilië versterkten ons in de overtuiging dat het Westen model stond voor de politieke en economische ontwikkeling in de rest van de wereld.

Vijf eeuwen wereldheerschappij, begonnen met Columbus' ontdekking van Amerika, hebben het Westen een taai superioriteitsgevoel gegeven. Met een redeloze vanzelfsprekendheid zijn we op an-

dere landen en culturen onze eigen ontwikkelingsgang blijven projecteren. De val van de Muur overtuigde ons nog meer van ons grote gelijk. Zo kon het even naïeve als absurde idee postvatten dat een westerse militaire invasie van Irak dit land zou transformeren in het democratische epicentrum van het Midden-Oosten, of dat we de *hearts and minds* van de Afghanen zouden winnen met zegenrijk opbouwwerk in een zee van kogels, mijnen en bommen. En nu worden we geconfronteerd met de eigengereide en razendsnelle opkomst van India en vooral China. Tot onze verbazing zou voor het eerst een door niet-blanken bewoond ontwikkelingsland wereldleider kunnen worden, een land ook dat zo totaal anders is dan het volgens onze projectie had moeten zijn.

Toen in 1968 Japan West-Duitsland verdrong als op één na grootste economie van de wereld, moesten we het idee overboord zetten dat alleen westerse, door blanke Europeanen bevolkte staten modern en rijk konden zijn. We konden echter nog de illusie koesteren dat Japan al een eeuw lang aan het verwestersen was. Maar toen China in 2010 Japan als nummer twee inhaalde, konden we onszelf niets meer wijsmaken. Ineens was daar een land in volle ontwikkeling dat zich de westerse democratie níét tot ideaal stelt, een land waar de westerse vrijheid níét het hoogste goed is en de vrije markt níét de alleenzalmakende weg naar de ontwikkeling, een land dat tolerantie ziet als zwakte, transparantie als onnodig of zelfs gevaarlijk en politieke pluriformiteit als een begin van oncontroleerbare chaos. Het begint nu tot ons door te dringen dat de verwestering van de wereld na vijf eeuwen ten einde is. De tijd dat het Westen China de wet dacht te kunnen voorschrijven is voorbij.

Met stevig leedvermaak ziet China toe hoe de bordjes in korte tijd zijn verhangen. De in 2008 uitgebroken financieel-economische wereldcrisis, die niet is veroorzaakt door China maar door het westerse neoliberalisme, heeft de mondiale machtsverschuiving krachtig versneld. De westerse mogendheden, die tot dan toe heilig hadden geloofd in de superioriteit van hun economisch model, werden voor hun economisch herstel afhankelijk van het land dat zij tot voor kort de les dachten te kunnen lezen. Als het Westen bij

China nog enig gezag had, dan heeft het dat door de crisis aardig verspeeld.

Als China nu een stipje op de landkaart was geweest, dan hadden we ons van zijn eigengereide ontwikkeling niets aangetrokken. De stadstaat Singapore bijvoorbeeld heeft zich in korte tijd vanuit het niets opgewerkt tot een economisch paradijsje, maar niemand ligt er hier wakker van dat dat is gebeurd op een autoritaire manier – vooral berucht is het verbod op kauwgum en graffiti, minder bekend is dat dissidenten systematisch op de huid worden gezeten – en dat het schatrijk geworden Singapore nog altijd een verkapte dictatuur is. Maar China is geen stadstaatje. Het herbergt ongeveer een vijfde deel van de mensheid, evenveel mensen als die van de gehele geïndustrialiseerde wereld. Het heeft een aloude autocratische traditie en een grandioos verleden als economische en culturele gigant. Eeuwenlang heeft het zich omringd met vazalstaten. En na een eeuw van verval, oorlogen en vernederingen, die het zijn aangedaan door het Westen en Japan, en na nog eens dertig jaar van rampen die het onder het bewind van Mao Zedong over zichzelf heeft afgeroepen, is China zijn oude plaats op de voorgrond van het wereldtoneel weer aan het innemen. Niet om te worden zoals het Westen, maar om zichzelf en zijn oude grootsheid te hervinden. In de Chinese visie was China's neergang een weeffoutje in de geschiedenis en is zijn renaissance een historische onvermijdelijkheid.

Waar gaat het met China, en dus ook met de wereld, naartoe? De scenario's verschillen radicaal. Zelfs de razendsnel verworven status van economische grootmacht en de neergang van de Verenigde Staten zijn lang niet voor iedereen een uitgemaakte zaak. Joseph Nye, de uitvinder van de term *soft power*, is van mening dat China geheel ten onrechte denkt dat de *vs* op hun retour zijn. De toenmalige Amerikaanse minister van Defensie Robert Gates oordeelde begin 2011: 'De vuilnisbakken van de geschiedenis zitten vol met landen die de veerkracht van de Verenigde Staten hadden onderschat.'

Anderen vinden dat China nooit een echte wereldmacht kan worden zolang het land geen rechtsstaat is en geen politieke vrijheid kent. Sommige onheilspofeten voorspellen een economische

of politieke implosie van de Chinese Volksrepubliek. ‘China is terechtgekomen in een monetaire chaos die met de maand erger wordt,’ vonniste de Amerikaanse econoom Paul Krugman begin 2011. De hedgefondsinvesterder Jim Chanos, fameus vanwege zijn voorspelling over de ondergang van het energiebedrijf Enron, weet al waar die chaos op uit gaat lopen: ‘China is een Dubai-zeepbel in duizendvoud.’ Chanos’ mededoemdenkers zien China’s onherroepelijke militaire expansie in het verschiet of zelfs een oorlog tussen China en de Verenigde Staten over grondstoffen en invloedssferen. Hier en daar is de opkomst van de BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India en China) vergeleken met de opkomst aan het eind van de negentiende eeuw van sterke nationale staten, wier rivaliteit escaleerde tot het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

Er zijn ook optimisten. Zij zien geen enkele reden om bang te zijn dat China erop uit is om het Westen te ondermijnen. Ze voorzien de terugkeer van een multipolaire wereld, die ditmaal niet zozeer wordt beheerst door ideologische en militaire maar door economische belangen. Daarbij zullen samenwerking en conflicten elkaar afwisselen. Harmonieadepten zien na een mogelijk chaotische overgangperiode een nieuwe wereldorde dagen. Volgens hen zullen China en het Westen hun oude onbegrip, wantrouwen, rancune of superioriteitsgevoel laten varen en gezamenlijk een nieuwe era stichten waarin alleen maar winnaars zijn, en in het voorbijgaan is in China, vooral dankzij de pressie van internetactivisten, de democratie uitgebroken. Haast te mooi om waar te zijn: een soort culturele globalisering waarin elke cultuur leert van de andere en toch haar eigen identiteit behoudt. En dan zijn er de historische fetisjisten. Zij weten vrij zeker dat de Chinese communistische partij in 2019 radicaal zal veranderen in democratische richting. En waarom? Omdat een revolutionaire beweging niet langer dan zeventig jaar aan de macht kan zijn, kijk maar naar de PRI (Institutionele Revolutionaire Partij) van Mexico en de communistische partij van de vroegere Sovjet-Unie. In 2019 zou de communistische partij van China aan de beurt zijn, en tien jaar later die van Cuba. Zou het echt?

Tussen die uitersten zijn allerlei varianten denkbaar, die afhangen van factoren die we nu al nauwelijks kunnen overzien, laat staan wanneer er nieuwe bijkomen. Zal China een langdurige wereldcrisis kunnen overleven? Zullen de conflicten tussen de rivaliserende reuzenparen China-India en China-Japan tot uitbarsting komen? Welke gevolgen zal een crisis rond Taiwan, Noord-Korea of de Zuid-Chinese Zee hebben? Hoe zal China reageren wanneer zijn grondstoffentoevoer in gevaar komt, bijvoorbeeld door protectionistische maatregelen van zijn huidige leveranciers? Zal het erin slagen de exporteconomie om te buigen naar een model dat gericht is op de ontwikkeling van de binnenlandse markt? Zal het de leiders lukken de welvaarts kloof te verkleinen en zo een sociale explosie te voorkomen? Zal de partij de politieke gevolgen van een kolossale milieucatastrofe of gezondheids crisis onder controle kunnen houden? Zo zijn er nog veel andere vragen die beslissend kunnen zijn voor de toekomst van China. De antwoorden kennen we niet. Maar we weten wel dat China, wat er ook in binnen- of buitenland gebeurt, zal reageren op zijn eigen, typisch Chinese manier. En dat is vaak niet de manier die wij verwachten, omdat we niet weten hoe anders China is.

Een deel van de culturele elite vindt dat het land door de snelle economische ontwikkeling zijn ziel is kwijtgeraakt. Die ziel, dat zijn de traditionele familiewaarden, respect, bescheidenheid en wegjijfering van het individu voor de gemeenschap, kortom: de confucianistische deugden. Daarvoor in de plaats is maar één andere waarde gekomen: geld. Chinese cineasten zoals Jia Zhangke, Ning Ying en Xu Tong hebben over die teloorgang indrukwekkende films gemaakt. Van de oude gemeenschapszin is niets meer over, behalve dan een nogal agressieve vorm van chauvinisme. Chinese geleerden hebben gewaarschuwd voor een groeiende 'nationale arrogantie', die haaks staat op de traditionele deugden.

Daar staat de opvatting tegenover dat China na zijn plotselinge ontdekking van de moderniteit, waarin alle waarden lijken te wankelen en het materialisme al het andere lijkt te hebben weggevaagd, een nieuw evenwicht en een nieuwe vorm voor zijn oude waarden

zal vinden. In elk geval is er van een massale verwestersing geen sprake. Het idee dat China zich langs westerse ontwikkelingslijnen gaat gedragen, is duidelijk onhoudbaar geworden. China wordt niet steeds westers, het wordt juist steeds Chineser. Hoeveel het ook uit het Westen heeft overgenomen, waaronder het communisme en het kapitalisme, China is dankzij zijn herrijzenis steeds meer zichzelf geworden. Hoe meer China opkomt, des te sterker zullen wij in het Westen ervaren hoe anders dit land is. En naarmate China verder moderniseert, zullen wij erachter komen dat modernisering niet hetzelfde is als verwestersing.

Over dat thema zijn al belangrijke studies verschenen van auteurs als Kishore Mahbubani (*De eeuw van Azië: Een onafwendbare mondiale machtsverschuiving*), Martin Jacques (*When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order*) en Stefan Halper (*The Beijing Consensus: How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century*). Verassende boeken, maar met grote blinde vlekken. Mahbubani heeft bijvoorbeeld weinig aandacht voor enkele onmiskenbaar boosaardige trekken van het Chinese bewind, of hij wuift ze weg met een gemakkelijk cultureel relativisme. Jacques gaat er bij voorbaat van uit dat China's terugkeer tot de status van wereldmacht een vreedzaam karakter zal hebben, hoewel de geschiedenis en de realiteit van nu het tegendeel zeker niet uitsluiten. Ook gaat hij wel erg luchtig voorbij aan de vele obstakels die er liggen op het pad naar mondiale grandeur. In de ondertitel van zijn boek roept 'het einde van de westerse wereld' overigens een ongelukkige associatie op met Fukuyama's einde van de geschiedenis. Halper betreft de gevolgen van de opmars van China voornamelijk op de Verenigde Staten, met de boodschap dat de vs wakker moeten worden voordat het te laat is. Ook geeft hij te weinig historische achtergronden, hoewel die echt nodig zijn om iets te begrijpen van wat er nu en morgen met en rond China gebeurt. Al was het alleen maar omdat de Verenigde Staten een kleine honderd jaar geleden op vergelijkbare manier met hun handelspartners omsprongen als China nu, waardoor de Amerikaanse economie een ongekennde boom beleefde. En ook

de fenomenale Amerikaanse groei na de Tweede Wereldoorlog was gebaseerd op hetzelfde model als tot op heden de Chinese economie: massale productie en massale export.

Wie over het uitblijven van politieke versoepeling teleurgesteld is, heeft appels verwacht van een perenboom. China ontwikkelt zich volgens zijn eigen waarden, wetten en tradities. Die zijn maar voor een deel gevormd in de communistische periode (vanaf 1949). Ze grijpen vooral terug op de millennia die daaraan vooraf zijn gegaan. Als wereldmogendheid zal China niet graag willen meedraaien in een door het Westen gecreëerd internationaal systeem waarvan het de liberaal-democratische waarden niet of nauwelijks deelt, al heeft het nog zo geprofiteerd van ‘westerse’ supranationale organisaties als de Wereldbank en de Wereldhandelsorganisatie. Het zal een mondiale ordening nastreven die gevormd is naar zijn eigen beeld en gelijkenis. In hun achterhoofd hebben de Chinezen het idee dat China niet echt moeite hoeft te doen om het leiderschap van de wereld te veroveren, want als universele beschaving is het altijd al de leider van de wereld geweest.

Zal China’s groei naar de economische top het land tot wereldleider maken? Nu het tijdperk van de Amerikaanse hegemonie ten einde loopt, komt er weer plaats voor meer dan één wereldmacht. China zelf wil die kwestie voorlopig liever uit de weg gaan. Het zegt dat het in eigen land zo veel urgente megaproblemen moet oplossen – werkgelegenheid voor de paar honderd miljoen boeren die het platteland zullen verlaten, milieu, onderwijs, gezondheidszorg, sociale verzekering voor iedereen – dat de relaties met het buitenland secundair zijn, tenzij het om vitale economische of veiligheidszaken gaat. Ook de Verenigde Staten wijdden zich aan de binnenlandse ontwikkeling voordat ze hun vleugels wereldwijd uitsloegen. Eigenlijk komt het China nog even niet uit om een volwassen wereldmacht te zijn, maar sinds de vs financieel in diepe crisis zijn geraakt, gedraagt het zich vaak al wel zo. Het is lang niet zeker dat daar een bepaalde strategie achter schuilt. China weet het vaak gewoon nog niet. Er is geen masterplan. Of liever gezegd, in de leidende kringen is er geen, of nog geen eensluitende visie over waar het land

naartoe gaat en wat zijn rol in de wereld moet zijn. Nationalistische militaire chefs willen de wereld voor een fait accompli stellen door China nu al tot leidende wereldmacht te proclameren, terwijl de politieke wereld de nadruk legt op het feit dat China in tal van opzichten nog een ontwikkelingsland is en dat de wereldhegemonie nog vele jaren in handen zal zijn van de vs. Maar dat China een leidende rol voor zichzelf ziet weggelegd, staat buiten kijf.

Nu is een wereldmacht niet automatisch een wereldleider. Wij denken dat daar meer voor nodig is dan alleen economische en militaire macht. Ook de idealen die zo'n grootmacht drijven, moeten voor de rest van de wereld aantrekkelijk zijn, maar de kans is niet denkbeeldig dat China ook op dat gebied onze wetten naast zich neer zal leggen en ons zal confronteren met zijn eigen politieke, economische en sociale modellen. Misschien is daarom de discussie die de laatste jaren in het Westen is gevoerd of China wel echt een wereldmacht zou worden, niet relevant meer.

China's razende opmars vormt het decor van dit boek, maar is niet het eigenlijke thema. Dat is het typisch Chinese karakter van deze opmars en de beslissende invloed daarop van het verleden. Daarbij komen vragen aan de orde die als gevolg van de ontwikkeling van China tot grootmacht in de hele wereld actueel worden. Als we over de toekomst iets zinnigs willen zeggen, zullen we, beter laat dan nooit, naar het verleden moeten kijken. Dit boek is gebaseerd op drie uitgangspunten:

- Voor China is zijn huidige opbloei geen noviteit maar een terugkeer naar zijn oude glorie.
- China laat zich als opkomende wereldmacht leiden door zijn eigen waarden.
- Het Westen moet dus definitief ophouden China door een westerse bril te bekijken.

Het eerste deel geeft een beknopt beeld van het bruisende China van nu, dat in recordtijd een ongekend ingrijpende mutatie op economisch, sociaal en cultureel gebied heeft ondergaan en nog lang

niet een nieuw evenwicht heeft gevonden. Tegelijkertijd barst het er van de contrasten en werkt het verleden overal door. Het tweede deel beschrijft hoe in de loop van China's lange geschiedenis de Chinese waarden zijn gevormd en hoe die het Chinese denken en handelen van vandaag diepgaand beïnvloeden. China's relatie met het Westen en Japan is goeddeels bepaald door de traumatische schok tussen het nationale superioriteitsgevoel en het agressieve Europese en Japanse imperialisme in de negentiende en twintigste eeuw. Het maoïsme, dat zich fel afzette tegen de traditie, heeft de band met het verleden niet kunnen verbreken. Het communisme van nu, gekenmerkt door een grote dosis pragmatisme, heeft die band hersteld, al bevat het op politiek en economisch gebied nog altijd elementen uit de tijd van Mao. Het derde deel van dit boek geeft op basis van de huidige situatie een schets van de grote ontwikkelingen die bepalend zijn voor de nabije toekomst. Te midden van levensgrote binnenlandse problemen is een mondiale expansie begonnen, die behalve economische ook politieke, strategische en wellicht ook militaire gevolgen zal hebben.

Door welke waarden zal China zich als mondiale hoofdrolspeler laten leiden? Zal het ons zijn waarden opdringen, zoals wij dat eeuwenlang met de rest van de wereld hebben gedaan? Kan het Westen nog enige invloed op China uitoefenen of heeft het op de Chinese opmars geen weerwoord meer omdat het te afhankelijk van China is geworden? Zal China elders in de wereld school maken? Zal het andere landen als moderne vazalstaten onder zijn invloed brengen? Gaat het als grootmacht ook op economisch en militair gebied een eigenzinnige koers varen? Wat zullen in het Westen daarvan de gevolgen zijn? Kortom, als we van die Chinese boom geen appels kunnen verwachten, wat voor soort peren komen er dan aan?

Deel 1
China nu

Een onthutsend snelle overgang

In China, hoor je vaak, heeft de tijd alle tijd. Chinezen lijken aan tijd ontheven wezens, die vooral oog hebben voor het verleden en geen wezenlijk verschil zien tussen heden en verleden, tussen een uur en een dag, een jaar en een eeuw. Het zijn geen mensen van de korte termijn. Ze denken niet in momenten of overzienbare periodes, maar in tijdperken. In 1972 vroeg Henry Kissinger aan Mao's rechterhand Zou Enlai wat volgens hem de gevolgen waren geweest van de Franse Revolutie. Zhou antwoordde: 'Het is nog te vroeg om daar iets over te zeggen.' In 2011 beweerde de tolk van toen dat Zhou dacht dat Kissinger het had over de Parijse meirevolte van 1968. Laten we hopen dat niet Zhou maar de tolk zich heeft vergist.

In elke workshop over zakendoen met China wordt ons verteld dat de Chinezen alle tijd van de wereld hebben. Kom bij hen niet aan met het verhaal dat tijd geld is. Ze nemen alle tijd om iets op te bouwen wat aan elke deal vooraf dient te gaan: vertrouwen. Daarom moet de westerse zakenman die iets met China wil, over drie deugden beschikken: geduld, geduld en geduld. Helemaal waar. En het is ook waar dat voor Chinezen het verleden allesbehalve voorbij is en dat heden en verleden onlosmakelijk met elkaar zijn verweven. Chinezen zien gebeurtenissen van nu vaak door de bril van vroeger en zetten hun doen en laten graag kracht bij door naar het verleden te verwijzen. Maar in tegenstelling tot sommige westerse clichés over China heeft ook in het Rijk van het Midden de tijd niet stilgestaan. Chinezen in de ban van het verleden? Geen kortetermijndenkers? Je zou het niet zeggen als je ziet hoeveel Chinese zakenlieden

er alleen maar op uit zijn om zo snel mogelijk winst te maken. Ze schijnen er zich niets van aan te trekken dat ze met hun ondermaatse producten of belabberde service hun klanten voor altijd wegjagen, of zich zelfs, zoals in de zaak van de vergiftigde babymelk in 2008, kandidaat stellen voor het vuurpeloton. Chinezen aan tijd ontheven wezens? Kijk maar eens hoe miljoenen stedelingen buiten adem zichzelf achterna rennen en niet eens tijd hebben om aan de dag van morgen te denken, laat staan aan die van gisteren.

Moderne Chinezen hebben nergens tijd voor. Er moet immers constant gepresteerd, uitgeblonken, geconcurrereerd en vooral verdiend worden. Dikwijls hebben ze ook geen tijd voor de opvoeding. Het enige kind wordt door de week gestald bij zijn grootouders en in het weekend vlugvlug mee uit eten genomen naar een KFC of een McDonald's voordat het weer snel naar pianoles, judoles, bijles en, het ultieme statussymbool, de golfbaan moet. Veel jonge mensen hebben zelfs geen tijd om naar een bruid of bruidegom om te zien. Ze laten hun ouders de huwelijksmarkten afstruinen om hen aan een geschikte partner uit te venten. Het centrale plein van de wereldstad Shanghai verandert elke zondag in een levendige huwelijksmarkt. Het wemelt er van de oudere mensen, die komen kijken of andere ouders misschien een zoon of dochter in de aanbieding hebben die hen aan het felbegeerde kleinkind kan helpen. Eigenlijk is het niets anders dan een moderne versie van het gearrangeerde huwelijk van vroeger.

De Chinezen van nu lijken niet naar het verleden te kijken, maar alleen naar de toekomst. We moeten *wang qian kan*, zeggen ze, wat niet alleen 'vooruitkijken' betekent maar, heel toepasselijk, ook 'op geld letten'. Ze hebben nog gelijk ook. Het nabije verleden – de periode van blinde ideologische razernij – heeft immers voornamelijk ontbering en ellende gebracht, wat ze graag willen vergeten. De jongere generaties willen zich niet zinloos opofferen voor politieke waandenkeelden, zoals hun ouders en grootouders hebben gedaan. Ze willen een comfortabel bestaan, en de politiek laten ze over aan de partij.

Sinds Deng Xiaoping de Chinese economische revolutie liet uit-

breken onder de slogan ‘rijk worden is glorieus’, struikelt in China de tijd over zichzelf. In deze snelst groeiende economie ter wereld gaat alles vele malen vlugger dan wij gewend zijn. Het tempo van China’s industrialisering, urbanisering en technologische ontwikkeling is adembenemend. Doodse dorpjes zijn als bij toverslag veranderd in miljoenensteden, stoffige steden in supermetropolen. Waar je gisteren nog uitkeek over boerenland, stuit je blik vandaag op skylines van Manhattan-achtige proporties, maar dan vaak nog een stuk moderner. Jaarlijks vestigen zich zo’n twintig miljoen migranten van het platteland in de steden, voor wie een dicht woud van vrijwel identieke torenflats uit de grond is gestampt. Nieuwe spoorlijnen, metrolijnen, snelwegen en vliegvelden zijn nog maar nauwelijks ontworpen of ze zijn al in gebruik. Want Chinezen weten van aanpakken, de projecten worden niet vertraagd door democratische inspraak en met veiligheidseisen wordt vaak een loopje genomen. En zo wordt het land bezaaid met fabrieken, hypermarkten, shoppingcenters, hotels, restaurants en architectonische gevaartes. Al die bouwwerken vreten staal, cement, hout en andere grondstoffen, die vanuit de hele wereld worden aangevoerd. Alles neemt explosief in aantal of omvang toe: auto’s, computers, handsets, de omzet van koffie, wijn en whisky, de verkeersfiles, de golflinks, de corruptie, het aantal tabaksdoden (1,2 miljoen per jaar) en wat eigenlijk níét. Alleen het Chinese voetbal, daar wil het maar niet mee vlotten.

Uit het niets is, sneller dan waar ook ter wereld, een middenklasse opgekomen. China’s nouveaux riches, die als kind misschien nog met Mao’s Rode Boekje hebben gezwaaid, laten het zich aan niets ontbreken. Armoede en kindersterfte zijn massaal teruggedrongen. En in het land waar nog niet zo lang geleden de moorddadigste hongersnood aller tijden minstens 45 miljoen mensen de dood injoeg, is tegenwoordig bijna eenderde van de bevolking te dik en 15 procent ronduit vet. Nu iedereen alleen maar voorwaarts lijkt te kijken, is de Grote Sprong Voorwaarts, en de daardoor veroorzaakte hongercatastrofe, vergeten. Die vergetelheid is selectief. Ze geldt niet het leed dat China berokkend is door anderen. Zo zijn de ver-